

PIETARIN TUHKIMO

1. luku

Herran vuonna 1552 Eskil Mattsson Kauhanen niminen pappi tuli Vähä- eli Pien-Savoön Tavinsalmen vasta perustetun evankelisluterilaisen seurakunnan ensimmäiseksi kirkkoherraksi. Mikael Agricola oli muutama vuosi aiemmin Tavinsalmella käydessään ehdottanut seurakunnan perustamista. Tavinsalmi erotettiin Juvasta omaksi kirkkopitäjäksi. Kustaa Vaasa oli silloin Ruotsin kuninkaana.

Eskil ja Maria-vaimo tulivat vesitse sokkeloista Saimaata pitkin. He asettuivat asumaan Kuopionniemelle tilalle, joka oli lunastettu sen aiemmalta omistajalta Olli Lappalaiselta, joka muutti pohjoiseen Kainuun rajoille. Kirkkokin rakennettiin lähelle Kallavettä kauniille paikalle. Kauhanen tunnettiin myös pappisnimellä Aeschillus Matthiae. Hänen arveltiin olevan syntyisin Lounais-Suomesta, sillä hän puhui ruotsia, millä kielellä asioitiin tuomiokapitulin kanssa. Papin oli osattava myös suomea, sillä seurakuntalaisten kanssa puhuttiin suomea, ja suomeksi myös saarnattiin. Kauhasta jännitti, kuinka hän pärjäisi lupsakkata murretta puhuvien savolaisten kanssa. Mutta yhteistyö alkoi sujua hyvin. Hän oli luonteeltaan joustava, ja savolaiset olivat joviaaleja. Niiden huumori kyläkin oli sellaista, jota voi olla vaikea oppia ymmärtämään.

Kauhanen ehti olla kirkkoherrana vain muutaman vuoden, ennen kuin kuoli. Uudeksi kirkkoherraksi tuli hänen poikansa Lars Eskilsson, pappisnimeltään Laurentius Aeschillii. Vähälukuinen seurakunta ei pystynyt elättämään kirkkoherran suurta perhettä, niinpä Laurentius hankki Reinikkalan Pahintaipaleelta tilan, jonka entinen omistaja Olli Pehkonen muutti Kainuuseen. Vaikka Kainuu ei kiistattomasti kuulunut Ruotsille, kruunu antoi sieltä uudisasukkaille maata kaskettavaksi ja määrävuosiksi verovapauden. Laurentius yhtiömiehineen viljelivät maata ja pitivät karjaa. Karja kasvoi Saamaisten hallintopitäjän toiseksi suurimmaksi. Saamainen oli lähellä Pähkinäsaaren rauhan rajaa, jonka paikasta oli erimielisyyttä venäläisten kanssa. Savolaiset asuttivat Käkisalmen läänin erämaita, jotka Novgorodin valloittanut Moskovan suuriruhtinaskunta katsoi kuuluvan itselleen. Moskova aloitti sodan Ruotsia vastaan. Sodan syyksi arveltiin sitäkin, että tsaari Iivana IV ”Julma” ja Ruotsin kuningas Juhana III olivat kosineet kilvan Puolan prinsessaa Katarina Jagellonicaa. Iivana suuttui, kun Juhana voitti. Sota päättyi kolmen vuoden kuluttua aselepoon ilman alueluovutuksia. Mutta Moskova ei lakannut vaatimasta rajan tarkistusta ja jatkoi hyökkäilyä. Rajan takaa tullut vihollinen poltti Laurentiuksen talon ja otti vaimon ja tyttäret – Valpurin ja Marketan – panttivangiksi. Laurentius oli silloin muualla poikien – Johanin, Paavon ja Erkin – kanssa. Vaimosta ja tyttäristä täytyi maksaa lunnaat.

Iivana Julma kuoli ja pian Ruotsin Juhanakin. 25-vuotinen sota eli Pitkä viha päättyi. Rauha solmittiin Täyssinän kylässä Inkerinmaalla. Savo sai lisämaata, kun raja siirtyi muutaman peninkulman itään. Laurentius kuoli. Kun kukaan pojista ei jatkanut hänen jälkeensä kirkkoherrana, lanko Thomas Lackmanista tuli Kuopion uusi kirkkoherra. Laurentiuksen poika Johan oli nostoväen päällikkö. Hän tunsu hyvin Pohjois-Savon tienoot ja oli neuvonantajana rajavaltuuskunnassa, kun Täyssinän rauhan rajaa käytiin. Sota oli ohi, mutta sotajoukkojen majoittaminen ja kestitys jatkuivat. Pohjanmaan talonpojat saivat linnaleireistä ja veroista tarpeekseen ja kapinoivat. Kapina levisi Savoönkin. Joukko kapinoijia oli tulossa Rautalammilta nuijien, varsijousien ja keihäiden kanssa. Johan oli lojaali marski Klaus Flemingille ja pelkäsi joutuvansa nuijamiesten vihan kohteeksi. Hän pakeni kahden muun virkamiehen kanssa Olavinlinnan jyrkävien muurien suojaan. Olavinlinnan päällikkö Gödik Fincke voitti nuijamiehet Mikkelin kirkon luona. Saatiin todeta, että Savo oli koehenut hävityksen kauhistuksen. Kapinallisia tapettiin armottomasti.

Kaarle-herttua antoi tukensa kapinallisille. Hän katsoi nuijamiesten kapinan auttavan katolilaisen Sigismundin kukistamisessa. Hän vastusti Ruotsin kuninkaaksi tullutta Juhana-veljensä poikaa Sigismundia, joka oli myös Puolan kuningas. Upsalassa oli vuonna 1593 päätetty, että Ruotsissa tunnustetaan evankelisluterilaista uskoa. Nuijamiehet hyökkäsivät Jaakko Ilkan johdossa Pohjan-

maalta, mutta Klaus Fleming kukisti heidät. Ilkka mestattiin. Kaarle-herttua voitti Flemingin joukot Turun lähellä Marttilassa. Moni Sigismundille uskollinen menetti päänsä, mutta Johan Kauhanen sai pitää omansa. Hänelle annettiin tiedusteluluontoisen rajapäällikön virka. Hän oli aviossa Anna Kettusen kanssa, jonka isä, kirkkoherra Anders Kettunius, oli joutunut Pitkän vihan aikana venäläisten vangiksi eikä palannut koskaan sotavankeudesta. Johanista tuli kartanon osaomistaja, sillä Annan äiti oli Juvalla sijaitsevan Partalan kartanon tyttäriä. Johan peri maata myös isältään eli hän oli varakas mies. Hän osti Puijon alapuolelta Tuppuralansaaren eli Savisaaren sen omistajan jouduttua luopumaan siitä kadon aiheuttaman suuren nälänhädän vuoksi. Hän osti myös niityn läheisestä Niuvanniemestä ja hankki erämaata Pelonniemestä Nilsin suunnalta. Hänestä tuli Tavinsalmen eli Kuopion nimismies. Hän otti itselleen uuden sukunimen Argillander, joka oli johdettu ”argillasta”, se on savi latinaksi.

Johanin ja Annan pojasta Ivar Argillanderista tuli nimismies isänsä jälkeen. Hän peri Savisaaren, jossa alettiin pitää käräjiä. Toisesta pojasta, Andersista, tuli isänsä lailla sotilas. Anders eli Antti käytti sukunimiä Skopa. Hän asui luutnantin puustellissa Venäjänsaarella, ennen kuin asettui perimäänsä Niuvanniemeen.

Ivarin poika Johan avioitui Brita Paldaniuksen kanssa. Andersin tytär Maria Anna avioitui Britan veljen Eliaan kanssa, joka oli Iisalmen pitäjänkirjuri ja myöhemmin Kuopion nimismies. Elias osti Harjulan tilan Savisaaren naapurista Savilahdesta. Eräs maaninkalainen, jonka Elias pani rautoihin, noitui hänet; Elias ei söisi uutta ruista. Elias kuolikin pian johonkin tautiin. Britan ja Eliaan isä oli Paltamon kirkkoherra Samuel Thomae Paldanius, jonka isä oli Hailuodon ensimmäinen kirkkoherra Tomas Larsson. Herra Tomas oli ollut mukana pappien kokouksessa, jossa hyväksyttiin Upsalan kokouksen päätös, että Ruotsin itäosassa eli Varsinais-Suomessa, Hämeessä, Uusimaalla ja Savo – Karjalassa tunnustetaan evankelisluterilaista uskoa. Britan ja Eliaan äidinisä oli Matthias Laurentii Björneburgensis, joka oli Paltamon kirkkoherra ennen vävyään Samuel Thomaeta. Puhdasoppisuutta valvova Turun piispa Isaac Rothovius moitti Björneburgensisia siitä, että tämä antoi talonpojille liian suuren vallan.

Maria Anna Andersintytö Skopan ja Elias Paldaniuksen pojasta Johanista tuli pappi. Hän kuoli nuorena muutama vuosi ennen 1690-luvun kauheata nälänhätää, jossa joka kolmas Savon asukas menehtyi. Johan Ivarinpoika ja Brita Argillanderin poika Henrik oli rykmentinpastorina Norjassa sotaretkellä, jolla Kaarle XII kuoli. Ampuivatko omat ”Pultavan sankarin”, ei selvinnyt. Suomalaiset poistuivat Norjasta Armfeltin johdossa Kölivuorten yli. Ankarassa lumituiskussa ja kovassa pakkasessa tuhannet paleltuivat kuoliaaksi, mutta Henrik selvisi hengissä kotiin Kuopioon. Hän avioitui kahdesti ja sai monta lasta. Hän hankki omistukseensa Niuvanniemen ja oli perustamassa Juankosken tehdasta. Hän oli Kuopion kirkkoherra kuolemaansa asti. Häneltä kuulin ihmeellisen tarinan, jonka nyt kerron.

2. luku

Viimeisen Rurik-sukuisen tsaarin Iivana IV ”Julman” pojan Fjodor II:n kuoltua pian valtiaaksi tulonsa jälkeen Venäjällä alkoi vuosia kestänyt sekasortoinen valtataistelu. Ruotsi sekaantui siihen lupaamalla tukensa tsaariksi erinäisten vaiheiden jälkeen tulleelle Vasili Shuiskille, jos sai palkkioksi Käkisalmen läänin. Pääasiassa suomenmaalaisten muodostama sotajoukko hyökkäsi Jaakko de la Gardien johdossa Venäjälle. Se eteni Moskovaan asti mutta kärsi Klusinossa tappion tsaariutta niin ikään tavoitelleen Puolan ratsuväelle. de la Gardie joutui palaamaan Viipuriin. Shuiski syrjäytettiin ja tsaariksi valittiin Puolan Vladislav Sigismundinpoika Vaasa Hän ei lunastanut Shuiskin lupausta Käkisalmen läänistä, jolloin Ruotsi valtasi sen. Ruotsi tahtoi tsaariksi kuningas Kustaa II Adolfin nuoremman veljen Karl Filipin. Jaakko de la Gardie valtasi Novgorodiin. Karl Filip lähti Venäjälle näyttävän seurueen kanssa. Hän pääsi vain Viipuriin saakka. Venäjän ylimystö ja kasakat valitsivat tsaariksi Mikael Romanovin.

Jaakko de la Gardie lähti Novgorodista viivyttyään siellä monta vuotta. Ruotsi ja Venäjä solmivat rauhan Stolbovassa. Ruotsi sai Käkisalmen läänin lisäksi Inkerinmaan. Mutta sota Puolan kanssa jatkui, sillä Sigismund ei luopunut vaatimasta Ruotsin kruunua. Kustaa II Adolf päätti vallata serkultaan Riian kaupungin. Hyökkäys alkoi Pärnusta käsin. Kuukauden piirityksen jälkeen Ruotsin armeija valtasi Riikan.

Suomestakin siirrettiin joukkoja Liivinmaalle. Karjalan ja Savon miehet hyökkäsivät Virosta käsin Liivinmaalle. Tartto vallattiin helposti. Sotajoukko jatkoi hyökkäystä yhtyäkseen kuninkaan joukkoihin Väinäjoella.

Kustaa II Adolfin ratsuväki hyökkäsi Wallhofissa puolalaisilta kopioidulla atakkitaktiikalla ja löi puolalais-liettualaiset joukot. Sotajoukkojen huoltotilanne oli kuitenkin heikko. Miehet joutuivat tulemaan vedellä ja leivällä toimeen. Suuri osa savolaisista kotiutettiin. Anders Johansson Skopa oli Tallinnassa mukana perustamassa Savon ja Savonlinnan läänin jalkaväkirykmenttiä. Hänet nimitettiin Kuopion komppanian päälliköksi ja hän sai ylennyksen kapteeniksi. Hänen Katariina-siskonsa avioitui upseeri Berend Grabben kanssa. Säätyläispiireissä oli tapa että avioliitot solmittiin samanarvoisten kesken. Berend oli sotilassukua. Hänen isosetänsä Nils Grabbe oli – päinvastoin kuin suuri osa Ruotsin Itämaan eli Suomenmaan ylhäisöstä – taistellut tanskalaisia vastaan Kustaa Vaasan puolesta. Sodan jälkeen kuningas palkitsi Nils Grabben antamalla hänelle Viipurin linnan päällikkyyden. Mutta Grabbe suojeli rajaa liian innokkaasti, ja Kustaa Vaasa erotti hänet. Grabben mahdisuvulla oli kartanoita Lounais-Suomessa, mutta Berend ei perinyt niistä yhtäkään, sillä hän oli Bille-sukua. Hänen isänsä vouti Märten vain kantoi äitinsä sukunimeä.

Berend oli ollut huoltopäällikkö Hans Munckin lipustossa, kun se taisteli Käkisalmen läänissä menestyksekkäästi venäläisiä vastaan. Hän sai palkkioksi Juvalta Männynmäen rusthollin eli ratsutilan. Männynmäki kuului Partalan kartanoon, jonka tyttäriä Katariinan ja Andersin äiti Anna oli. Katariina ja Berend saivat pojan, jolle annettiin sama nimi kuin isällä. Kun vanhempi Berend kuoli, nuorempi joutui lähtemään pois Männynmäestä, koska tila oli annettu vanhemmalle eliniäksi. Bernd lähti Liivinmaalle, joka kuului Ruotsille. Hän sai aviottoman lapsen. Martaksi kastettu lapsi joutui pienenä pastori Glückin perheeseen Marienburgiin. Saksalainen Glück kasvatti hänet luterilaiseen uskoon. Hänestä tuli Glückin palvelustyttö ja myöhemmin taloudenhoitaja. Suuren Pohjansodan alussa Venäjä hyökkäsi Liivinmaalle. Venäläiset piirittivät Marienburgia. Kaupungin ruotsalainen komendantti käski asukkaiden poistua, sillä linnake ja varuskunta räjäytettäisiin. Pastori Glück perheineen lähtivät, mutta venäläiset pysäyttivät heidät rintamalinjalla. Kielitaitoinen Glück tarjoutui tulkiksi, mihin suostuttiin. Seitsemäntoistavuotias Marta vietiin antautuneiden naisten joukkoon. Penkit työnnettiin syrjään ja alettiin tanssia huilumusiikin tahdissa. Kuului valtava räjähdys. Komendantti oli pitänyt sanansa ja räjäyttänyt kaupungin.

Marta ymmärsi olevansa koditon. Hän aikoi selviytyä tekemällä venäläisille pieniä palveluksia. Hän oli oppinut tekemään ruokaa, pesemään pyykkiä ja silittämään. Venäläisille ei kannattanut mainita sanallakaan hänen ruotsalaisesta taustastaan, olivathan Venäjä ja Ruotsi sodassa keskenään. Venäläinen sotilas otti Martan palvelijaksi. Mies oli karkea ja hakkasi häntä. Martan onneksi kenraali Sheremetjev otti hänet suojelukseensa. Iäkäs Sheremetjev antoi hänet kenraali Menshikoville. Menshikovin luokse tuli eräänä päivänä pitkä ja voimakkaalta näyttävä mies. Marta kuuli naisilta, että tulija oli tsaari Pietari.

Tsaari hymyili Martalle ja kysyi jotakin venäjäksi. Marta puhui vähän venäjää vahvalla korostuksella. Hänen nokkela vastauksensa huvitti tsaaria. Tsaari pyysi, että Marta toisi soihdun telttaan, kun hän menisi nukkumaan. Ennen kuin lähti viemään soihtua, Marta kohensi peilin edessä ulkonäköään. Hän pani kasvoihin väriä, valkoista ja punaista. Hänellä oli pyöreät kauniit kasvot, isot rinnat ja leveä lantio.

Marta jäi yöksi tsaarin telttaan. Mies oli häntä kymmenkunta vuotta vanhempi, ei erityisen komea mutta hauska. Turpeitten huulien yläpuolella oli mustat pienet viikset. Pietarissa oli paljon maskuliinisuutta.

Menshikovin oli pakko suostua, kun Hänen Majesteettinsa sanoi ottavansa Martan itselleen ja käski ystävänsä naida kauniin mutta tyhmän Darjan. Eräs kapteeni vei Martan Moskovaan hyväsuokuisen mutta vähävaraisen naisen luokse asumaan. Tsaari tuli eräänä iltana salaa hänen luokseen.

Pietarin vierailut Martan luona muuttuivat lähes jokapäiväisiksi. Martan iloinen hyväntuulisuus oli tarttuvaa. Pietari piti hänen kaltaisista rehevistä vaaleista naisista. Martalla oli Pietariin rauhoittava vaikutus. Kun Pietari sai kerran raivokohtauksen, Marta otti hänet syliin, työnsi sormet tukkaan ja hieroi päätä. Pietari rauhoittui ja painoi pään Martan rintoihin. He olivat kauan siinä asennossa. Pietari oli eronnut ja lähettänyt vaimonsa luostariin, mutta vaimo ei ollut nunna.

Pietari joi, mutta Marta valvoi, ettei juominen mennyt liian pitkälle. Hän meni kerran hakemaan Pietarin juomingeista. Hän sanoi, että oli tullut aika batjushkan lähteä kotiin nukkumaan. Pietari lähti naureskellen mukaan. Mies alkoi olla hänen vallassaan.

Pietari vietti paljon aikaa Suomenlahden rannalla, jossa rakennettiin uutta kaupunkia Nevan suulle suomalaisten asumalle suolle Ruotsilta valloitetun puisen linnakkeen paikalle. Kaupungin nimeksi annettiin Sankt Peterburg.

Suhde ei pysynyt enää salassa. Pietari toi Martan julkisuuteen. Hän jopa kysyi Martan mielipidettä neuvotelleessaan ministereiden kanssa. Mutta Marta vaistosi, ettei ollut tervetullut hoviin alhaisen syntyperänsä vuoksi. Syntyperästä ei voinut enää kysyä pastori Clückiltä, joka oli kuollut. Sepitettiin tarina Martan ruttoon kuolleista vanhemmista, ennen kuin hän oli täyttänyt neljä. Täti otti Martan hoiviinsa muutamaksi vuodeksi, ennen kuin vei hänet pastorin Glückin luokse.

Pietari ja Marta menivät salanaimisiin. Marta kääntyi ortodoksiseen uskoon ja otti itselleen uuden nimen. Hänestä tuli Jekaterina (Katariina) Aleksejevna. Hän synnytti kaksi poikaa ja tytön, jotka kaikki kuolivat pieninä.

Pietari lähti pysäyttämään Venäjälle hyökännyttä Ruotsin armeijaa. Katariina alias Marta sai kirjeen Ukrainasta. Pietari kirjoitti, että hänellä oli ikävä vaimoan ja että hänen pyykkinsä oli huonossa kunnossa. Katariina kirjoitti takaisin epäilevänsä, että Pietari ei ollut kammannut tukkaansa. Pietari vastasi, että leiristä löytyi kampa, jolla pörröiset hiukset pantaisiin ojennukseen, ja pyysi Katariinaa tulemaan luokseen.

Katariina matkusti Pietarin luokse. He viettivät Ukrainassa reipasta leirielämää. Pietari uskoi, että Katariina oli luotu hänelle. Ennen kuin ratkaisutaistelu alkoi, Katariina vietiin pois rintamalta. Pietari kirjoitti hänelle, että Jumala oli hyvydessään antanut Venäjälle uskomattoman voiton Pultavassa. Kun Pietari tuli Kiovaan, Katariina kertoi olevansa raskaana. Pietari oli niin riemuissaan, että ilmoitti menevänsä hänen kanssaan naimisiin.

Moskovassa järjestettiin suuri voitonjuhla Pultavan kunniaksi. Katariina ei osallistunut siihen, sillä hän valmistautui synnytykseen.

Herran palvelijatar Katariina Aleksejevna ja kontra-amiraali Pjotr Romanov siunattiin avioliittoon Pietarissa ruhtinas Menshikovin yksityiskappelissa aamulla kello seitsemän pienen ystäväjoukon läsnä ollessa. Morsiusneitoina olivat hääparin omat lapset, viisivuotias Anna ja kolmevuotias Elisabet. Siunauksen jälkeen tuore aviopari vietiin rekivaljakolla kotiin. Pietari kiinnitti eebenpuusta ja norsunluusta veistämänsä kruunun palatsin salin kattoon. Pietari oli kätevä käsistään ja teki mielellään puutöitä. Illalla oli tanssiaisit ja ilotulitus. Sotavangista oli tullut tsaarin puoliso. Katariinaa kutsuttiin rabynjaksi – sotavangiksi. Se tuli hänen ruotsalaisen isänsä sukunimestä Rabe, jonka joku oli onkinut tietoonsa. Tieto pidettiin salassa, eihän sopinut että hallitsijan puoliso oli vihollismaasta.

Moskovalaisille ilmoitettiin kahden viikon kuluttua häistä, että tsaaritar Katariina Aleksejevna oli tsaari Pietari Ensimmäisen oikea ja laillinen puoliso. Samana päivänä hallitsijapari lähti Moskovaan liittyäkseen armeijaan, joka lähtisi sotaan Turkkiä vastaan. Pultavasta Turkkiin paennut Ruotsin kuningas Kaarle XII oli saanut suurvisiiri Mehmetin julistamaan sodan Venäjälle. Matkalla rintamalle Pietari sairastui keripukkiin. Katariina ei suostunut jättämään aviomiestään hoidotta ja vaati saada pysyä mukana. Ylitettyään Dniestrin armeija marssi polttavassa auringonpahteessa heinäarolla. Paljon sotilaita poistui vahvuudesta. Joukko oli kulunut 37 000 miehen kokoiseksi, kun se

kohtasi turkkilaiset Prut-joella. Turkilla oli sotilaita viisi kertaa enemmän. Venäjän armeija kärsi tappion ja joutui saarretuksi. Epätoivoinen Pietari suunnitteli pakoa piiritysrenkaan läpi, vaikka kenraalit sanoivat, ettei tilanne ollut vielä vakava.

Sillä aikaa kun Pietari lepuutti hermojaan, Katariina joi paljon viiniä ja juopui. Hän lupasi lunnaksi kaikki korunsa ja pyysi kenraali Sheremetjeviä menemään neuvottelemaan suurvisiirin kanssa rauhasta. Suurvisiiri laski, että rauhan solmimisessa ei kannattanut viivyttellä. Rauhansopimus saatiin aikaiseksi. Ehdot olivat edullisemmat kuin mihin venäläiset olivat uskoneet. Turkille jouduttiin antamaan joitakin myönnytyksiä, mutta armeija pelastui, ja Pietari säilytti henkensä.

Sankt Peterburgista tuli Venäjän pääkaupunki. Pietari Ensimmäinen aloitti samana vuonna sotaretken Ruotsia vastaan. Sotajoukko valtasi Suomenmaan. Pietarin rakentama laivasto voitti Ruotsin laivaston Hangossa. Venäjältä tuli itämeren herra.

Hallitsija myönsi Katariinalle Pyhän ritarikunnan ristin Katariinan Prutin taistelussa osoittamasta päättäväisyydestä. ”Katariina ei ollut toiminut kuin nainen vaan niin kuin mies”.

Pietari oli nimittänyt ensimmäisestä avioliitosta olevan poikansa Aleksein 18-vuotiaana Moskovan kuvernööriksi. Pietari halusi kouluttaa Alekseista soturin ja hallitsijan, mutta poika osoitti mielenkiintoa vain hengellisiin asioihin eli filosofiaan ja ortodoksiseen uskoon. Aleksei kieltäytyi lähtemästä Saksaan opiskelemaan. Aleksei kirjoitti Katariinalle: ”olkaa hyvä ja yrittäkää saada selville, miksi isäni, hallitsija, on minulle vihainen”. Katariina vastasi Alekseille lempeydellä.

Aleksei naitettiin saksalaisprinsessa Charlottan kanssa. Aleksei hylki vaimoaan. Hän oli löytänyt Jefrosinjan. Katariinan ja Jefrosinjan, jonka länsimainen nimi oli Eufrosyne, kohtalot muistuttivat toisiaan. Suomalainen Jefrosinja oli ollut palvelustyttö ja oli joutunut sotavangiksi. Charlotta riutui rakkauden puutteessa, mutta synnytti tytön ja seuraavana vuonna pojan. Pojan syntymästä viikon kuluttua Charlotta kuoli. Katariina ei osallistunut hautajaisiin, sillä hän valmistautui synnytykseen.

Tsaari teki matkan Englantiin ja Ranskaan. Tsaaritar, mukanaan 400 aatelisnaista, liittyi seurueeseen Hollannissa. Kun seurue siirtyi Berliiniin, tieto Pietarin rajusta juhlimisesta kiiri edellä. Tsaariparille luovutetusta majapaikasta oli siirretty kaikki arvoesineet pois. Kun tsaaripari tapasi Preussin Fredrik Wilhelmin, Katariinaa ylenkatsottiin alhaissyntyisenä.

Tsarevits Aleksei vain joi ja juhli. Pietari uhkasi jättää pojan perinnöttömäksi ja lähettää hänet luostariin. Aleksei ilmoitti luopuvansa perinnöstä ja menevänsä luostariin. Pietari matkusti Kööpenhaminaan ja vaati Alekseita tulemaan sinne. Aleksei lupasi tulla mutta karkasikin Jefrosinjan kanssa Wieniin sukulaisen luokse. Saatuaan tietää sen Pietari lähetti kiinniottajat perään. Ne saavuttivat pariskunnan vasta Napolissa. Pietari houkutteli Alekseita palaamaan. Aleksei luuli saavansa isältä luvan mennä naimisiin Jefrosinjan kanssa ja lähti takaisin Venäjälle. Jefrosinja oli raskaana ja matkusti hitaammin perässä. Aleksein tultua Moskovaan isä piti hänelle ankaran puhuttelun. Aleksei pyysi anteeksi itkien ja anoen armoa. Hän lupasi luopua kruunusta Katariinan pojan hyväksi.

Aleksei heittäytyi äitipuolen jalkojen juureen ja rukoili tätä puhumaan tsaarille, jotta saisi luvan mennä naimisiin Jefrosinjan kanssa. Katariina ei myöntynyt eikä kieltäytynyt. Hänkin itki.

Jefrosinjan tultua hänet suljettiin Pietarin – Paavalin linnoituksen vankilaan. Lapsi syntyi selissä. Jefrosinjaa kuulusteltiin synnytyksen jälkeen. Aleksei pettyi raskaasti. kuultuaan, että Jefrosinja oli syyttänyt häntä,

Isä oli mukana kiduttamassa, kun Alekseita kuulusteltiin. Häntä vaadittiin paljastamaan kaikki, jotka olivat auttaneet pakomatalla. Hän murtui ja paljasti apurit.

Korkein oikeus tuomitsi Aleksein ja eräät paossa auttaneet kuolemaan. Katariina ehdotti Pietarille, että Alekseille annettaisiin anteeksi, Aleksei voisi ryhtyä munkiksi. Mutta Pietari ei antanut armoa. Henkiiheveriin kidutettu tsarevits kuoli sellissä ennen rangaistuksen toimeenpanoa. Katariina sanoi, että Aleksein kuolema tulee Pietarin ja tämän jälkeläistensä päälle.

Kestettyään 21 vuotta Suuri Pohjansota päättyi Venäjän voittoon. Tsaari Pietari Ensimmäiselle myönnettiin keisarin arvonimi ja nimeen lisättiin epiteetti ”Suuri”.

Pietarilla oli lukemattomia äpäriä. Hän sai käyttämiltään naisilta sukupuolitaudin, jonka tartutti Katariinaankin. Yksi Pietarin rakastajattarista varasti Katariinan rahalippaasta. Nainen teloitettiin.

Fedor Skovronski niminen kyytimies oli kehuskellut olevansa Katariinan isovelji. Pikatutkimuksessa asia todettiin oikeaksi. Katariinalle ilmaantui kaksi veljeä ja kolme siskoa, joista nuorin oli prostituoituna Tallinnassa. Portto oli pantu lukkojen taakse. Pietari kielsi tutkimasta sukua enempää.

Katariinan viimeksi synnyttämä poikakin kuoli. Kaikki hänen synnyttämänsä pojat olivat kuolleet pienenä. Pietari halusi pojan, muttei enää Katariinan kanssa. Hän valitsi synnyttäjäksi nuoren Maria Cantemiran. Katariina ei ollut tietävinään. Hän lähti Pietarin ja raskaana olevan Marian kanssa Kaukasukselle. Siellä alkaisi helposti voitettavissa oleva sota Persiaa vastaan. Maria sai keskenmenon Astrakanissa. Katariina teeskenteli surua.

Pietari hylkäsi Marian. Sotakin sujui huonosti. Katariina ja Pietari palasivat Sankt Peterburgiin.

Pietari ei voinut enää toivoa poikaa. Hän halusi kruunata Katariinan hallitsemaan kanssaan. Kruunaus tapahtui Arkkienkelin katedraalissa Moskovassa komein juhlamenoin. Kirkkoon oli tuotu molemmille valtaistuin. Katariina oli pukeutunut kullalla kirjattuun purppuranpunaiseen pukuun, jonka helma laajeni laahukseksi. Novgorodin piispan pitämän messun jälkeen Katariina polvistui keisarin edessä. Pietari laski kruunun hänen päähänsä. Pietari nosti itkevän Katariinan ylös ja antoi hänelle omenan, hallitsijan tunnuksen, mutta piti itsellään valtikan, vallan merkin.

Pietarin suosikki Menshikov joutui epäilyksi lahjusten ottamisesta. Pietari torui ystäväänsä mutta jätti sitten rauhaan. Upporikas Menshikov oli turmeltunut ja ahne leipurin poika, joka oli noussut korkealle. Menshikov keinotteli ja petti ja haki aina mahdollisuuksia taskujensa täyttämiseen. Kaiken muun pahan lisäksi mies oli julma kostaja.

Pietarin oli pakko määrätä tutkimus Menshikovin toimista. Katariina puolusteli entistä rakastajaansa, mutta Pietari sanoi: ”jollei Menshikov paranna tapojaan, hän menettää päänsä”.

Pietari armahti Menshikovin, mutta mies menetti melkein kaikki maatilansa. Katariinakin oli antanut periksi korruptiolle, hän oli ottanut lahjuksia. William Moms niminen hovimies oli saanut houkuteltua hänet kaidalta tieltä. Pietari ei voinut rankaista puolisoaan rankaisematta samalla itseään.

Pietari suuttui silmittömästi, kun sai viimeisenä tietää, että Katariinalla ja Momsilla oli romanttinen suhde. Hän löi Katariinan silmien edessä arvokkaan peilin säpäleiksi: ”Näin minä teen sinulle ja kätyreillesi.”

Katariina sanoi vain: ”Oletteko nyt tyytyväinen, kun rikoitte yhden palatsin kauneimmista esineistä?”

Momsilta saatiin tunnustus kiduttamalla. Oikeus tuomitsi Momsin teloitettavaksi mutta ei salavuoteudesta vaan valtion varojen varastamisesta. Rangaistuksen toimeenpanopäivänä Katariina opetteli menuetin askelia palatsissa Annan ja Elisabetin kanssa. Hän odotti Pietarin kosta pelolla.

Kirveellä irrotettu Momsin pää tuotiin alkoholilla täytetyssä maljassa Katariinan makuuhuoneeseen ja asetettiin pöydälle. Hän joutui katselemaan päätä monta päivää, ennen kuin se haettiin pois.

Pietari ja Katariina eivät enää puhuneet toisilleen. Pietari tunsu tullessa petetyksi. Luottamus puolisoon oli mennyt. Katariina ei saanut enää omaa rahaa. Hän joutui lainaamaan ystäviltä.

Katariina ja Pietari joutuivat menemään yhdessä Annan ja Holsteinin herttuan Kaarle Fredrikin kihlajaisiin.

Mies oli heikompi astia. Pietari alkoi sairastella. Hänellä todettiin virtsatiehyiden tulehdus. Pietari parani siitä mutta alkoi käyttäytyä oudosti. Hän hakeutui yhä useammin rahvaan pariin ja teki kummia tempauksia. Hän ryhtyi pelastamaan sotamiehiä Suomenlahden rantahiekalle haaksi-

rikkoutuneen laivan kannelta. Hän kahlassi kainaloita myöten jääkylmään veteen ja huusi käskyjä. Sotamiehet saatiin pelastettua, mutta keisari vilustui. Pietarille nousi korkea kuume, ja hän joutui sairaavuoteeseen. Katariina pysyi päivin ja öin miehensä vuoteen vierellä. Pietari ei ollut tehnyt testamenttia, eikä hän uskaltanut ottaa asiaa esille.

Pietarin terveys romahti. Pietari ei enää jaksanut eikä lopulta edes halunnut määrätä seuraajaa valtaistuimelle. Kun kuolema lähestyi, Katariina ja Anna olivat Pietarin vuoteen vieressä. Pietari kamppaili kuolemaa vastaan niin kovasti että putosi vuoteesta. Kun Pietari kuoli, Katariina rupesi itkemään vuolaasti ja meni polvilleen. Kyynelet valuivat poskille valtoimenaan. Hän itki vaikka tiesi, että Pietarin kuolema merkitsi hänelle helpotusta.

Pietari I Suuri ei ollut ilmaissut seuraajaa valtaistuimelle. Oli kaksi puoluetta: vanhoilliset, jotka kannattivat Alekseini poikaa Pietaria, ja ruhtinas Menshikov sekä muut Pietarin suosikit, jotka kannattivat Katariinaa, koska katsoivat, että Pietari oli halunnut hänestä jatkajan, kun teki hänestä keisarinna ja kanssahallitsijan. Katariina kysyi senaattoreilta, mikä kohtalo hänelle oli varattu. Se selvisi, kun kaartin upseerit tulivat Talvipalatsiin osoittamaan suosiota ja vannomaan uskollisuutta uudelle hallitsijattarelle.

Isä ja tytär haudattiin yhdessä, kun Nataliakin kuoli. Katariina oli synnyttänyt 12 lasta, joista vain Anna ja Elisabet olivat elossa. Katariina suri viisi viikkoa itkien. Ihmeteltiin, kuinka naisen päästä lähti niin paljon vettä.

Katariina oli leski 43-vuotiaana. Kahdenkymmenen vuoden jälkeen hän sai tuntea vapauden. Hän joi eri viinejä. Hän halusi tehdä piloja niin kuin Pietari. Huhtikuun ensimmäisenä moskovalaiset heräsivät hätäkellojen soittoon. Ilmoitettiin, että keisarinna oli halunnut muistuttaa länsimaisesta perinteestä, aprillipäivästä. Moskovalaiset paheksuivat moista pilaa.

Anna vihittiin avioliittoon Holsteinin herttuan Karl Fredrikin kanssa, mutta Ranskan Ludvig XV valitsi Elisabetin sijasta Puolan Marian. Katariina sanoi, että Ranska katuisi.

Pietarin loitolla pitämät Skovronskit kutsuttiin palatsiin. Jokaiselle myönnettiin kreivin arvonimi.

Katariina luovutti hallintotoimet rakastajalleen Menshikoville. Tämä perusti kuusimiehisen Salaisen neuvoston, johon Katariina ei kuulunut. Hänellä oli toistuvia sydänvaivoja, minkä vuoksi hän suunnitteli seuraajaa valtaistuimelle. Olisiko se Elisabet vai sittenkin Alekseini poika Pietari, jota nyt Menshikov kannatti? Juonitteleva Menshikov aikoi näyttää tyttärensä Pietarille.

Epäsuosioon joutunut Menshikov karkotettiin Siperiaan. Pietarin ensimmäinen vaimo haettiin luostarista ja suljettiin selliin rottien kanssa. Keisarinna Katariina I alias Marta kuoli 6.5.1727 Sankt Peterburgissa. Hän oli elänyt uskomattoman elämän.

Upseerinuran isänsä lailla valinnut Bernd Grabbe kuoli Savossa vuonna 1709.